

ชื่อคุณนิพนธ์ : รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม
 ผู้วิจัย : นางประทีน แสงไทย
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์

: พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ), ศ.ดร., ป.ธ.๙, ศษ.บ.(มัธยมศึกษา),
 พธ.ม., (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
 : พระมหาพรชัย สิริวิโร (ศรีภักดี), ดร. ป.ธ.๗, พธ.บ.(อังกฤษ),
 อม. (จริยศาสตร์ศึกษา) M.Phil. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

คุณนิพนธ์เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามศาสตร์สมัยใหม่ ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการศึกษา พบว่า ตามแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่สตรีควรได้รับการเสริมสร้างพลังศักยภาพ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านครอบครัว สตรีต้องพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจดูแลอบรมบุตรและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ๒) ด้านการศึกษา พัฒนาและกระตือรือร้นแสวงหาความรู้ ๓) ด้านเศรษฐกิจ กระตุ้นให้สตรีเป็นผู้นำ และรู้กฎหมายแรงงาน ๔) ด้านสังคม ร่วมคิดและตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน ๕) ด้านการเมือง สนับสนุนให้สตรีและเยาวชนสนใจการเมืองท้องถิ่นและการปกครองระบอบประชาธิปไตย และลงเลือกตั้งมากขึ้น

หลักพุทธธรรมที่นำมาเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้วยครอบครัว คือ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักฆราวาสธรรม ๔ และหลักทศ ๖ ด้านการศึกษาใช้หลักไตรสิกขา และหลักพาหุสัจจะ ด้านเศรษฐกิจใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ ด้านสังคมใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักสาราณียธรรม ๖ และด้านการเมืองใช้หลัก อปรีหานิยธรรม และหลักอคติธรรม

รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม พบรูปแบบที่เรียกว่า “LPD Model for Women” อันประกอบด้วย ๑) Learning Step (ขั้นเรียนรู้) คือ การส่งเสริมโลกแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการพัฒนาตนเองให้มีพลังแห่งความรักทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและเข้มแข็งและการทำบทบาทหน้าที่ของตนให้ครบถ้วนสมบูรณ์และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อนำมาสร้างคุณค่าให้กับตนเองและพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การสานสัมพันธ์ในชุมชน การปกครองทั้งด้านนิติรัฐและประชาธิปไตยตามหลักประชาธิปไตย ๒) Practice Step (ขั้นปฏิบัติ) คือ การส่งเสริมให้สตรีแสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามบทบาทหน้าที่ทั้งส่วนตัวและ

สังคม หมั่นพัฒนาตนเองเสมอ ขยันหาและขยันเก็บเป็นนักวางแผนการเงินให้กับครอบครัวและชุมชน สามารถเป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่ดีเป็นแบบอย่าง ใส่ใจแบ่งปันและทำตนให้เป็นประโยชน์กับชุมชน **๓) Development Step (ขั้นพัฒนา)** คือ การเสริมสร้างศักยภาพสตรีเพื่อให้มีพลังยิ่งขึ้นด้วยการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตนเองในทางที่ดีงามและนำพาชุมชนให้เจริญเข้มแข็งและยั่งยืนด้วยพลังสตรีในชุมชน โดยการทบทวนความผิดพลาด ปรับปรุงแก้ไขและทำให้เจริญ พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง สำหรับ ด้านครอบครัว คือ เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวให้อบอุ่น, แบ่งบทบาทหน้าที่ด้วยตระหนักรู้ในคุณค่าของกันและกัน และรับผิดชอบงานภายในบ้านควบคู่กับใช้ชีวิตในชุมชนให้มากขึ้นด้วยการทำงานสร้างสรรค์ ด้านการศึกษา คือ การเรียนรู้โลกด้านในสร้างปัญญาและพลังชีวิต, การเติมเต็มความรู้ร่วมสมัยเพื่อก้าวทันโลกอย่างสมดุล และทบทวนตรวจสอบตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านเศรษฐกิจ คือ การแสวงหาช่องทางการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนบนรากฐานแห่งความพอเพียงและความไม่ประมาท และสร้างวินัยบริหารการเงินอย่างตระหนักถึงคุณค่ามากกว่าสนองวัตถุนิยม ด้านสังคม คือ ปลุกจิตสำนึกการยึดเหนี่ยวใจในชุมชน และปลูกฝังความมีวินัยความหนักแน่นมั่นคงในจุดหมายที่ดีงามร่วมกัน ด้านการเมือง คือ สร้างความรอบรู้ด้วยการหมั่นพบปะพูดคุยในชุมชน, ยึดมั่นเคารพในกติกา, ร่วมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย, ส่งเสริมให้เรียนรู้ในการให้เกียรติรับฟัง เคารพในความเห็นต่าง, กล้าแสดงความเห็นที่เป็นประโยชน์, สร้างเสริมวัฒนธรรมชุมชนในการสวดส่องดูแลและปกป้องสิทธิ์, ร่วมกันรักษาประเพณีอันดีงามและตระหนักถึงคุณค่าให้เกียรติยกย่องผู้อาวุโสในชุมชน

Dissertation Title : A Model of Women Empowerment for the Community
Development According to Buddhist Principles

Researcher : Mrs. Pratin Saengthai

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phra Rajapariyatkawi (Somjin Sammapanno), Prof. Dr., Pali IX,
B.Ed.(Secondary Education), M.A.(Buddhist Studies), Ph.D.
(Pali & Buddhist Studies)

: Dr.Phramaha Pornchai Sirivaro (Sripakdee) Pali VII, B.A. (English),
M.A. (Ethical Studies), M.Phil, (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : January 11, 2018

Abstract

This dissertation entitled ‘A Model Of Women Empowerment for The Community Development According to Buddhist Principles’ has three objectives: 1) to study ideas and theories empowering women for the development of community based on modern sciences, 2) to study Buddhist principles in empowering women for the development of community, and 3) to propose the model in empowering women for the development of community based on Buddhist Principles. This is a qualitative research done by studying documentaries and in-depth interview of key informants including non-participatory observation.

In the study, it was found that the empowerment ideas of women based on modern sciences in the matter of family basically require the physical and mental readiness while taking care of children and performing their assigned duty, in education, it requires the lifelong development of knowledge; they should be enthusiastic about searching for certain knowledge and new information technology in order that they can make use of them in daily life, in economics, they should be economically trained so that they can help their family and community; they should have self-reliance by having knowledge on labour law, in society, they should be participatory allowed in thinking and making some decision in the community activities and in politics they should be encouraged to pay proper attention to the regional politics and democratic government; they should be allowed to making more networking and being the members of political party and election than this.

As far as the Buddhist principles in empowering women are concerned, four sublime states of mind and six directions should be applied to empower family, threefold training and scholars should be applied to empower the education, in

economics the principle of virtues conducive to benefits in the present should be applied, in society four bases of solidarity and four virtues for a good householder life should be applied, in politics the principle of things leading never to decline but only to prosperity should be applied.

The empowerment model of women for the community development according to Buddhaddhamma found the model called 'LPD Model for Women'. That can be divided into three steps as follows: 1) Learning step; this step basically requires the affection and good relationship for the family which can be actualized through loving kindness, compassion sympathetic joy and equanimity; one should forgive and being honest and that can be made when one is making endless effort in learning and participating, understanding the regional and country government in the way it becomes, be it legal state or civil state so as to adjust it to suit the community, 2) Practice step; one should act as the best practitioner such as those who become mothers, they should act as the role model through learning and making effort to earn cost of living, apart from that they should get themselves trained to be the good leader in community and society including bring democratic value to their family and community, and 3) Development step; Buddhaddhamma can be empowered in the following ways: in family the good relationship inside one's family should be empowered through realization of one's duty and valuation of one another by means of taking responsibility of what is creatively assigned inside the family side by side with more community's work, in education the learning leading to wisdom and vital life should be constructively provided so that one can understand the need and thereby learning and evaluating oneself leading to the sustainable development, in economics the principle of the present benefit should be applied in order to earn what is based on sufficiency economy and its true value, in society the establishment of the consciousness of community based on the firm goal should be made, in politics the principle of things leading never to decline but only to prosperity and non-bias should be applied to making an awareness through conversation in order to have mutual respect in the order and thereby realizing the value of democracy, honoring others' opposite opinions and expression wherein certain benefit is available, and the cultural community and rights of people should be protected so that the value in the community including honoring the elderly people can be actualized respectively.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุณินพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยการได้รับคำแนะนำ และเอาใจใส่จากคณะกรรมการควบคุมดุขุณินพนธ์ พระราชปรียัติกวี(สมจินต์ สมมาปญโญ), ศ.ดร. และ พระมหาพรชัย สิริวโร (ศรีภักดี),ดร. ท่านทั้งสองได้ให้ความเมตตาเป็นอย่างมาก ได้ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดและการเขียน ตลอดจนติดตามเอาใจใส่กระตุ้นให้ผู้วิจัยเขียนงานในครั้งนี้ได้ลุล่วงสำเร็จไปด้วยดี ผู้วิจัยจึงขอ กราบขอบพระคุณท่านทั้งสองไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ พระเมธาวิเชียร ผศ.ดร. พระราชวรเมธี ดร. พระราชปรียัติกวี,ศ.ดร. รวมทั้งพระมหาสุรศักดิ์ ปจจนตเสโน พระมหาอดิเดช สติวโร,ดร.และผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ ซึ่งเป็นประธานและกรรมการในการสอบป้องกันดุขุณินพนธ์ และประชุมสัมมนาประชาพิจารณ์ดุขุณินพนธ์ทุกท่าน ซึ่งได้ปรับปรุงและให้คำแนะนำงานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ พระราชปรียัติมุนี, ผศ.ดร. พระมหาสมบุญ วุฒิกโร (พรรณา),ดร. และ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ซึ่งได้อนุเคราะห์ให้ความเมตตา ติดตามและสนับสนุนชี้แนะแนวทาง และเป็นกำลังใจในการเขียนงานครั้งนี้ และขอขอบพระคุณพระอาจารย์และอาจารย์ทุกท่านที่เมตตาตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมทั้งเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป/คน ประกอบด้วย พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม พระเสถียร สุทธิสทโธ คุณสังวร อ่อนสนธิ คุณกนกพร เทียรทอง ที่ได้อำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณพระครูปลัดปริยัติวัฒน์ และขอขอบพระคุณ คุณอาภรณ์ พานทอง คุณมะลิ พูนสวัสดิ์ คุณฉะอ้อน สุวรรณทศ คุณยุวดี สังข์นาค คุณบังอร เปลิยนเปรม คุณสุภาพ วงศ์อิสเรศ คุณสุทธาสินี ชัยเชื่อนพันธ์ ดร.ปรีเปรม เค้าอัน ที่ได้เสียสละเวลาให้ความรู้และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัยนี้ และขอขอบคุณผู้ที่อยู่เบื้องหลัง คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจคือ ดร.ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์ ดร.จินดา หวังวรวงศ์ คุณงามตา ตันนุกุล คุณสุรทิน แสงไทย คุณปวีณศรณ์ แสงไทย ร.อ.เทอดศักดิ์ อ้นชัยยะ คุณจินตนา ลีดาสวัสดิ์และคุณจิตรลดา อ้นชัยยะ ที่คอยช่วยเหลือและผลักดันให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

คุณค่าและความสำเร็จของดุขุณินพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และขอมอบแด่บิดามารดา คณาจารย์ผู้มีพระคุณและผู้เป็นที่รักและเคารพของผู้วิจัยทุกท่าน

นางประทีน แสงไทย

ธันวาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน	๑๕
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพ	๑๕
๒.๑.๑ ความหมายของการเสริมสร้างพลังศักยภาพ (Empowerment)	๑๕
๒.๑.๒ ความสำคัญของการเสริมสร้างพลังศักยภาพ	๑๖
๒.๑.๓ กระบวนการเสริมสร้างพลังศักยภาพ	๑๗
๒.๑.๔ แนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพ	๑๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๑๙
๒.๒.๑ หลักทั่วไปของการพัฒนาชุมชน	๒๐
๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๒๓
๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง	๒๕
๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	๒๗
๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	๒๘
๒.๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	๓๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน	๓๗

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างด้านครอบครัว	๓๘
๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างด้านการศึกษา	๔๐
๒.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างด้านเศรษฐกิจ	๔๔
๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างด้านสังคม	๔๗
๒.๓.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างด้านการเมือง	๔๙
๒.๓.๖ สรุป	๕๒
๒.๔ สภาพปัญหาการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน	๕๓
บทที่ ๓ พุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี	๖๕
๓.๑ พุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านครอบครัว	๖๕
๓.๒ พุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านการศึกษา	๗๕
๓.๓ พุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านเศรษฐกิจ	๘๐
๓.๔ พุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านสังคม	๘๘
๓.๕ พุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านการเมือง	๙๔
บทที่ ๔ รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน	๙๙
ตามหลักพุทธธรรม	
๔.๑ สภาพบริบทของชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง	๙๙
๔.๒ แนวทางการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน	๑๑๐
๔.๒.๑ แนวทางการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านครอบครัว	๑๑๐
๔.๒.๒ แนวทางการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านการศึกษา	๑๑๓
๔.๒.๓ แนวทางการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านเศรษฐกิจ	๑๑๗
๔.๒.๔ แนวทางการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านสังคม	๑๒๑
๔.๒.๕ แนวทางการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้านการเมือง	๑๒๕
๔.๓ รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน	๑๒๘
ตามหลักพุทธธรรม	
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๓๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๓
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้	๑๔๓
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๔๓
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๓
บรรณานุกรม	๑๔๕
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๕๘

ภาคผนวก ข. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	๑๖๒
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัย (แบบสัมภาษณ์)	๑๖๔
ภาคผนวก ง. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๑๗๑
ภาคผนวก จ. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์	๑๘๑
ภาคผนวก ฉ. ภาพถ่ายการสัมภาษณ์	๒๒๔
ประวัติผู้วิจัย	๒๓๐

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงความสัมพันธ์ของระบบต่างๆที่สัมพันธ์กับการพัฒนา	๓๑
แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบ บูรณาการเป็นองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา	๓๖
แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงกระบวนการทัศน์การพัฒนาที่ปรับเปลี่ยนสู่ความพอเพียง	๓๗
แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงภาพลักษณะพื้นที่ชุมชน	๑๐๑
แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงภาพโฮมสเตย์ (Home Stay)	๑๐๒
แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงภาพศูนย์การเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพ	๑๐๒
แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงภาพการจำหน่ายสินค้าที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง	๑๐๓
แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงภาพการเข้าร่วมเวทีการประชุม	๑๐๗
แผนภาพที่ ๔.๖ รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม	๑๒๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ ในการอ้างอิงนั้น ใช้ระบุเล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๒๖/๒๕๕ หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก มีขนิยายมหาวรรค พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๓๒๖ หน้า ๒๕๕ ใช้ระบบย่อเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	ปาฏิภวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติกก	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ตตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ธ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ข.อิติ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ข.ชา.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๐ ในการอ้างอิงนั้น ใช้ระบุเล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ข.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๘๙ หมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่ม ๑ ภาค ๒ ตอน ๒ หน้า ๘๙ ใช้ระบบย่อเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.อ.(ไทย)	=	ทีฆนิกาย มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.ปา.อ.(ไทย)	=	ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ทุก-จตุกก.อ.(ไทย)	=	อังคุตตรนิกายทุกนิบาต-จตุกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)